

Wstęp

„Nie jest łatwo mówić i pisać o pracy. W zasadzie wszyscy pracujemy, ale nie każdy potrafi wyłożyć sens swojej pracy. Literatura na temat pracy nie jest, wbrew pozorom, bogata. Nie jest też, prawdę rzekłszy, zbyt fascynująca” (Tischner 2005, s. 64–65). Tym cytatem zaczerpniętym od Józefa Tischnera pragniemy rozpocząć rozważania wokół postrzegania pracy. Praca ma ścisły związek z egzystencją człowieka, stanowi jedno z jego głównych dążeń, niezależnie od obszaru geograficznego. To „naturalnie konieczna działalność człowieka wpływająca z poczucia obowiązku, połączona z trudem i radością” (Strzeszewski 1978, s. 19). Wyznacza miejsce człowieka w społeczeństwie. Jest nie tylko wartością samą w sobie, lecz także pozwala zaistnieć innym wartościom. Dzięki pracy człowiek zaspokaja potrzeby i doskonali się, zazwyczaj rozwija swoje kompetencje, zwiększa swój potencjał zawodowy, staje się profesjonalistą, zmienia otaczającą go rzeczywistość.

Praca jest aktywnością specyficznie ludzką i jak zauważa Jan Paweł II (1995) stanowi podstawowy wymiar ludzkiego bytowania na ziemi. Dzięki pracy człowiek wyraża „swoją rozumność, wolność i potencjalność, a więc właściwości, które czynią z człowieka twórcę” (Dyczewski 2004, s. 39). Mimo jej olbrzymiego znaczenia dla jednostki nie każdy, jak zauważa J. Tischner, docenia jej sens. Jednocześnie praca może stanowić źródło cierpienia człowieka i licznych zagrożeń, m.in. takich jak: pracoholizm, wypalenie zawodowe, mobbing, choroby zawodowe, przeciążenie, stres. Jak zauważają Ryszard Bera i Joanna Wierzejska, praca może stać się „przykrym obowiązkiem, swoistym utrapieniem człowieka, gdy doświadcza on psychicznego znęcania się nad nim w środowisku zawodowym, odczuwa silny stres wywołany sytuacją pracy, gdy wykonywane obowiązki

są ponad jego siły psychiczne i fizyczne, gdy utracił zadowolenie z pełniejszej roli zawodowej i nastąpiło zjawisko typowego wypalenia zawodowego” (2015, s. 321). Praca zatem nie zawsze służy dobru człowieka. Również jej brak może powodować negatywne konsekwencje dla psychospołecznego funkcjonowania człowieka, takie jak: niskie poczucie własnej wartości, wyuczoną bezradność, bierność, spadek kompetencji zawodowych, pogorszenie relacji rodzinnych, ograniczenie kontaktów społecznych, obniżenie statusu ekonomicznego, utratę tożsamości i prestiżu społecznego, bezdomność, podatność na zachowania patologiczne, w tym kradzieże, alkoholizm, narkomanię itp.

Problematyka pracy stanowi przedmiot analiz teoretycznych oraz empirycznych podejmowanych przez badaczy z różnych obszarów nauki. Prowadzone wokół niej rozważania dotyczą ujęć filozoficznych, socjologicznych, ekonomicznych, pedagogicznych, psychologicznych, teologicznych, językoznawczych czy też nauk ścisłych. Mimo iż J. Tischner zauważył, że literatura dotycząca pracy nie jest bogata, to aktualnie dokonana przez nas analiza materiałów źródłowych nie potwierdza tej refleksji, gdyż można wskazać wielu badaczy, którzy w kręgu swoich zainteresowań naukowych umiejscowili pracę jako obszar eksploracji badawczych. Odwołując się chociażby do prac z dziedziny pedagogiki, można wymienić m.in. następujących autorów: Barbarę Baraniak, Henryka Bednarczyka, Ryszarda Berę, Andrzeja Bogaja, Waldemara Furmanka, Ryszarda Gerlacha, Urszulę Jeruszkę, Alicję Kargulową, Stefana M. Kwiatkowskiego, Tadeusza W. Nowackiego, Ryszarda Parzęckiego, Magdalenę Piorunek, Wandę Rachalską, Zygmunta Wiatrowskiego, Bożenę Wojtasik, Zdzisława Wołka¹. Problematyka podejmowana przez tych autorów dotyczyła szerokiego spektrum zagadnień podnoszących kwestię pracy zarówno z perspektywy osób dorosłych, młodzieży, jak i dzieci. Współcześnie człowiek musi posiadać świadomość tego, że rynek pracy ulega ustawicznym przemianom, wynikającym m.in. z procesów globalizacji, rozwoju nowych technologii, starzenia się społeczeństwa. Zmienia się także nastawienie człowieka do pracy zawodowej. „Świat pracy to obszar,

¹ Wykaz prac przywołanych autorów można odnaleźć w bibliografii.

który chyba w największym stopniu podlega przeobrażeniom, zmianom koniecznym, ale i nieprzewidywalnym” (Sarżyńska-Mazurek 2013, s. 10). W tym też kontekście zajęcie się problematyką pracy z perspektywy młodych ludzi, którzy muszą być świadomi nieuchronności zmian i otwarci na modyfikacje swoich planów, przygotowując się do wejścia na rynek pracy, wydaje się problemem nie tylko ważnym poznawczo, lecz także istotnym z punktu widzenia praktyki edukacji.

Wybór zawodu i ścieżki prowadzącej do jego zdobycia to jedna z ważniejszych decyzji podejmowanych przez człowieka. Dla wielu osób nie rzadko jest to trudna decyzja, tym bardziej, że podejmowana przez osoby bardzo młode, często niewiedzące, w którym kierunku edukacyjno-zawodowym chcą zmierzać. Decyzja ta ma olbrzymi wpływ na przyszłość człowieka, jego plany życiowe i ich realizację, jakość życia, satysfakcję, możliwość rozwoju i samorealizację.

Aktualnie od 1 września 2017 roku na rynku edukacyjnym rozpoczęto wdrażanie kolejnej reformy systemu edukacji. Akty prawne dotyczące zmian w systemie oświaty (ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, Dz.U. z 2017 r., poz. 59 oraz ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe, Dz.U. z 2017 r., poz. 60) dotyczą wprowadzenia nowego ustroju szkolnego; to także nowe rozwiązania w systemie szkolnictwa zawodowego, powiązanego z rynkiem pracy.

Niniejsza publikacja stanowi próbę połączenia teorii i praktyki, dotyczących zagadnienia pracy i jej wartości w percepcji adolescentów. Dotychczasowa literatura polska poświęcona tej problematyce nie często eksponuje to zagadnienie, a przecież wyzwania edukacyjno-zawodowe stojące przed młodymi ludźmi to zagadnienie niezwykle ważne zarówno z perspektywy samych zainteresowanych, jak i społeczeństwa, zwłaszcza w przyszłościowej perspektywie. Dlatego też należy zwrócić szczególną uwagę na możliwości pomocy młodym osobom w zakresie ukazania im możliwości edukacyjnych i zawodowych, a także w zakresie kształtowania ich kompetencji społecznych i tworzenia obrazu siebie, tak aby dokonywali wyborów zawodowych z pełną świadomością i zgodnie ze swoimi możliwościami i aspiracjami.

Praca składa się z czterech rozdziałów. W rozdziale pierwszym przedstawiono pracę, ukazując ją jako ważny obszar funkcjonowania człowieka. Wyjaśniono w nim pojęcie pracy, przedstawiono wartości, które niesie, oraz ukazano wymagania, które obecnie obowiązują na rynku pracy. Następnie zaprezentowano sytuację młodzieży na rynku pracy. W drugim rozdziale przedstawiono charakterystykę młodzieży z perspektywy przyszłej kariery. Problematyka poruszana w tej książce odnosi się do młodzieży będącej w okresie dokonywania wyborów dotyczących swojej przyszłości. Dlatego też zasadne wydało się przybliżenie czytelnikowi funkcjonowania człowieka w tym okresie rozwojowym, umiejętności kluczowych w procesie konstruowania kariery, a także zadań szkoły w kontekście przygotowania młodzieży do wejścia na rynek pracy. Rozdział ten zamykają teoretyczne rozważania poświęcone zagadnieniu wartości i możliwości ich diagnozowania wśród młodzieży. W rozdziale trzecim omówiono założenia metodologiczne prowadzonych badań. Określono w nim cel i problematykę badawczą. Opisano metodę i narzędzia badawcze, które posłużyły do zgromadzenia materiału empirycznego. W rozdziale tym dokonano także charakterystyki badanych osób. Ostatni, czwarty rozdział prezentuje wyniki badań własnych w zakresie wartości cenionych przez badanych uczniów, ich wyborów edukacyjno-zawodowych oraz obrazu pracy. Całość kończy podsumowanie, w którym starano się dokonać próby interpretacji uzyskanych wyników badań oraz wskazać postulaty odnoszące się do praktyki edukacyjnej.

Książka adresowana jest do nauczycieli, pedagogów, rodziców oraz doradców zawodowych zainteresowanych problematyką wyborów edukacyjno-zawodowych. Może także stanowić ciekawą lekturę dla młodzieży. Podjęcie pracy zawodowej jest bowiem jednym z podstawowych zadań rozwojowych, przed którym stoi współczesny młody człowiek. Być może treść książki przyczyni się do refleksji dorosłych na temat trudności, których doświadczają młodzi ludzie stojący u progu podejmowania decyzji odnośnie do swojej przyszłości edukacyjno-zawodowej, a także pomoże młodzieży w podjęciu decyzji z tym związanych. Jednocześnie mamy świadomość, iż problemy podjęte w niniejszym opracowaniu nie wyczerpują omawianego tematu, lecz raczej sygnalizują podjętą problematykę, dlatego też mogą stanowić inspirację do dalszych eksploracji badawczych.